

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Τίτλος εργασίας

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΕΞΙΑΣ ΕΦΗΒΩΝ ΚΑΙ
ΝΕΑΡΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ

Μαρία Βασιλική Χριστοπούλου, Α.Μ. 745

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

[Αγάθη Σταθοπούλου, Μέλος Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Δημόσιας και Κοινοτικής Υγείας ΠΑ.Δ.Α]

2^ο Μέλος:

[Χριστίνα Συριοπούλου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής - παν/μιο Μακεδονίας]

3^ο Μέλος

[Ζωή Καραμπατζάκη, Συνεργαζόμενη ερευνήτρια, Ι.Π.Τ. - Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]

Αθήνα

2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο τον εντοπισμό και αξιολόγηση προγραμμάτων προαγωγής υγείας και ευεξίας που απευθύνονται σε εφήβους και νεαρούς ενήλικες με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Σκοπός της μελέτης είναι ο εντοπισμός των ελλειμμάτων που αυτά στοχεύουν, η διερεύνηση της αποτελεσματικότητάς τους και η δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων, βάσει των διαγνωστικών κριτηρίων της ΔΑΦ.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε βασίστηκε στη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση επιστημονικών άρθρων που δημοσιεύθηκαν την περίοδο 2013–2024 σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά. Οι βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν ήταν PubMed και Scopus, ενώ εφαρμόστηκαν αυστηρά κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού. Αρχικά εντοπίστηκαν 140 μελέτες, από τις οποίες, μετά από επεξεργασία και αξιολόγηση, επιλέχθηκαν 17 που πληρούσαν πλήρως τα κριτήρια της ανασκόπησης. Οι μελέτες αυτές αφορούσαν παρεμβάσεις που εφαρμόστηκαν σε άτομα ηλικίας 12 έως 25 ετών με διάγνωση ΔΑΦ και δείκτη νοημοσύνης (IQ) ≥ 70 .

Τα αποτελέσματα της ανασκόπησης ανέδειξαν 10 βασικά προγράμματα παρέμβασης, τα οποία στόχευαν κυρίως στη βελτίωση κοινωνικών δεξιοτήτων, στην ενίσχυση της καθημερινής λειτουργικότητας, στην ικανότητα επικοινωνίας, στην ψυχοσεξουαλική εκπαίδευση και στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας των συμμετεχόντων. Τα περισσότερα προγράμματα παρουσίασαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα ως προς την ενίσχυση των δεξιοτήτων, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις καταγράφηκε διατήρηση των αποτελεσμάτων σε φάση επαναξιολόγησης.

Η παρούσα μελέτη αναδεικνύει τη σημασία της στοχευμένης και τεκμηριωμένης παρέμβασης σε εφήβους και νεαρούς ενήλικες με ΔΑΦ, επισημαίνοντας την ανάγκη ευρύτερης εφαρμογής των αποτελεσματικών πρακτικών σε εκπαιδευτικά και θεραπευτικά περιβάλλοντα, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την κοινωνική ένταξη των ατόμων με ΔΑΦ.

Λέξεις-κλειδιά: Διαταραχή αυτιστικού φάσματος, παρέμβαση, πρόγραμμα, κοινωνικές δεξιότητες, δεξιότητες καθημερινής ζωής, δεξιότητες ζωής, ανεξάρτητη διαβίωση, έφηβοι, νεαροί ενήλικες.

Βιβλιογραφία

American Psychiatric Association. (ed.) (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. 5th ed. Washington, D.C: American Psychiatric Association.

Baio, J. (2018). 'Prevalence of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2014', *MMWR. Surveillance Summaries*, 67. Available at: <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6706a1>.

Bertrand, J., Mars, A., Boyle, C., Bove, F., Yeargin-Allsopp, M., & Decoufle, P. (2001). 'Prevalence of Autism in a United States Population: The Brick Township, New Jersey, Investigation', *Pediatrics*, 108(5), pp. 1155–1161. Available at: <https://doi.org/10.1542/peds.108.5.1155>.

Darling, S. J., Goods, M., Ryan, N. P., Chisholm, A. K., Haebich, K., & Payne, J. M. (2021). Behavioral Intervention for Social Challenges in Children and Adolescents: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, 175(12), e213982. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2021.3982>

Duncan, A., Ruble, L. A., Meinzen-Derr, J., Thomas, C., & Stark, L. J. (2017). Preliminary efficacy of a daily living skills intervention for adolescents with high-functioning autism spectrum disorder. *Autism*, 22(8), 983–994. <https://doi.org/10.1177/1362361317716606>

Duncan, A., Meinzen-Derr, J., Ruble, L. A., Fassler, C., & Stark, L. J. (2022). A pilot randomized controlled trial of a daily living skills intervention for adolescents with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(2), 938–949. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-04993-y>

Duncan, A., Meinzen-Derr, J., Ruble, L., Fassler, C., & Stark, L. J. (2023). A randomized clinical trial targeting daily living skills in autistic adolescents without an intellectual disability before the transition to adulthood. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 44(9), E590–E596. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000001222>

D’Zurilla, T. J., & Nezu, A. M. (2007). Problem-solving therapy: A positive approach to clinical intervention (3rd ed.). Springer.

Emerson, E., & Brigham, P. (2013). Health behaviours and mental health status of parents with intellectual disabilities: Cross sectional study. *Public Health*, 127(12), 1111–1116. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2013.10.001>

Fatta, L. M., Laugeson, E. A., Bianchi, D., Italian Peers® team support group, Laghi, F., & Scattoni, M. L. (2024). Program for the Education and Enrichment of Relational Skills (PEERS®) for Italy: A Randomized Controlled Trial of a Social Skills Intervention for Autistic Adolescents. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 55(1), 202–220. <https://doi.org/10.1007/s10803-023-06211-3>

- Gabbatore, I., Longobardi, C., & Bosco, F. M. (2022). Improvement of Communicative-pragmatic Ability in Adolescents with Autism Spectrum Disorder: The Adapted Version of the Cognitive Pragmatic Treatment. *Language Learning and Development*, 18(1), 62–80. Scopus. <https://doi.org/10.1080/15475441.2021.1924177>
- Hochhauser, M., Weiss, P. L., & Gal, E. (2018). Enhancing conflict negotiation strategies of adolescents with autism spectrum disorder using video modeling. *Assistive Technology*, 30(3), 107–118. <https://doi.org/10.1080/10400435.2016.1268217>
- Idris, S. B., Jagersma, G., van Pelt, B. J., Jacobs, S., Laugeson, E. A., Hillegers, M. H. J., van Haren, N., & Greaves-Lord, K. (2020). Development and preliminary testing of the Dutch version of the Program for the Education and Enrichment of Relational Skills (PEERS®). *Research in Autism Spectrum Disorders*, 78. Scopus. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2020.101629>
- Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού (2024). Προαγωγή της υγείας στα σχολεία και στην κοινότητα. https://ich-ddsp.gr/proagogi_ygeias
- Ko, J. A., Miller, A. R., & Vernon, T. W. (2019). Social conversation skill improvements associated with the Social Tools And Rules for Teens program for adolescents with autism spectrum disorder: Results of a randomized controlled trial. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 23(5), 1224–1235. <https://doi.org/10.1177/1362361318808781>

- Kuijken, N. M. J., Vlot-van Anrooij, K., van Schrojenstein Lantman-de Valk, H. M. J., Leusink, G., Naaldenberg, J., & Nijhuis-van der Sanden, M. W. (2019). Stakeholder expectations, roles and responsibilities in Dutch health promotion for people with intellectual disabilities. *Health Promotion International*, 34(5), e59–e70. <https://doi.org/10.1093/heapro/day059>
- Lahiri, U., Bekele, E., Dohrmann, E., Warren, Z., & Sarkar, N. (2015). A Physiologically Informed Virtual Reality Based Social Communication System for Individuals with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(4), 919–931. Scopus. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2240-5>
- Laugeson, E. A., Gantman, A., Kapp, S. K., Orenski, K., & Ellingsen, R. (2015). A Randomized Controlled Trial to Improve Social Skills in Young Adults with Autism Spectrum Disorder: The UCLA PEERS® Program. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(12), 3978–3989. Scopus. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2504-8>
- Lauria, H. A., & Waldrop, J. (2020). Health promotion for individuals with intellectual disabilities in the community. *The Journal for Nurse Practitioners*, 16(2), e41–e44. <https://doi.org/10.1016/j.nurpra.2019.09.004>
- Leifler, E., Coco, C., Fridell, A., Borg, A., & Bölte, S. (2022). Social Skills Group Training for Students with Neurodevelopmental Disabilities in Senior High School-A Qualitative Multi-Perspective Study of Social Validity. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1487. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031487>

- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International*, 15(3), 259–267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
- Nutbeam, D., & Muscat, D. M. (2021). Health Promotion Glossary 2021. *Health Promotion International*, 36(6), 1578–1598. <https://doi.org/10.1093/heapro/daaa157>
- Pugliese, C. E., & White, S. W. (2014). Brief report: Problem solving therapy in college students with autism spectrum disorders: feasibility and preliminary efficacy. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44(3), 719–729. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1914-8>
- Rabin, S. J., Israel-Yaacov, S., Laugeson, E. A., Mor-Snir, I., & Golan, O. (2018). A randomized controlled trial evaluating the Hebrew adaptation of the PEERS® intervention: Behavioral and questionnaire-based outcomes. *Autism Research: Official Journal of the International Society for Autism Research*, 11(8), 1187–1200. <https://doi.org/10.1002/aur.1974>
- Rimmer, J. H. (1999). Health promotion for people with disabilities: The emerging paradigm shift from disability prevention to prevention of secondary conditions. *Physical Therapy*, 79(5), 495–502.
- Rimmer, J. H., & Rowland, J. L. (2008). Health Promotion for People With Disabilities: Implications for Empowering the Person and Promoting Disability-Friendly Environments. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 2(5), 409–420. <https://doi.org/10.1177/1559827608317397>

- Ruble, L. A., McGrew, J. H., Toland, M., Dalrymple, N., Adams, M., & Snell-Rood, C. (2018). Randomized Control Trial of COMPASS for Improving Transition Outcomes of Students with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(10), 3586–3595. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3623-9>
- Taylor, J., Dove, D., Veenstra-VanderWeele, J., Sathe, N. A., McPheeters, M. L., Jerome, R. N., & Warren, Z. (2012). Interventions for Adolescents and Young Adults With Autism Spectrum Disorders. Agency for Healthcare Research and Quality (US). <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK107275/>
- Thomaidis, L., Mavroeidi, N., Richardson, C., Choleva, A., Damianos, G., Bolias, K., & Tsolia, M. (2020). ‘Autism Spectrum Disorders in Greece: Nationwide Prevalence in 10–11 Year-Old Children and Regional Disparities’, *Journal of Clinical Medicine*, 9(7), p. 2163. Available at: <https://doi.org/10.3390/jcm9072163>.
- Thompson, S. R., Watson, M. C., & Tilford, S. (2018). The Ottawa Charter 30 years on: Still an important standard for health promotion. *International Journal of Health Promotion and Education*, 56(2), 73–84. <https://doi.org/10.1080/14635240.2017.1415765>
- Vernon, T., R Miller, A., A Ko, J., C Barrett, A., & S McGarry, E. (2018). A Randomized Controlled Trial of the Social Tools And Rules for Teens (START) Program: An Immersive Socialization Intervention for Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(3), 892–904. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3380-1>

Visser, K., Greaves-Lord, K., Tick, N. T., Verhulst, F. C., Maras, A., & van der Vegt, E. J. M. (2017).

A randomized controlled trial to examine the effects of the Tackling Teenage psychosexual training program for adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 58(7), 840–850.
<https://doi.org/10.1111/jcpp.12709>

Whitehead, D. (2004). Health promotion and health education: Advancing the concepts. *Journal of Advanced Nursing*, 47(3), 311–320. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03095.x>

Williams, D. (2011). 'J. Boucher: The Autistic Spectrum: Characteristics, Causes, and Practical Issues', *Journal of Autism and Developmental Disorders - J AUTISM DEV DISORD*, 41.
Available at: <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1271-4>.

World Health Organization. (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*.
<https://www.who.int/publications/i/item/ottawa-charter-for-health-promotion>

World Health Organization (1992) The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders : clinical descriptions and diagnostic guidelines. World Health Organization. Available at: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/37958> (Accessed: 15 April 2025).

World Health Organization. (2022). *International classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th Revision)*. <https://icd.who.int/>

World Health Organization. (2023). *Autism spectrum disorders*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>

Yamamoto, S., & Isawa, S. (2019). Effects of textual prompts and feedback on social niceties of adolescents with autism spectrum disorder in a simulated workplace. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 53(3), 1404–1418. Scopus. <https://doi.org/10.1002/jaba.667>

Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων. (2024). Εθνική Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2024–2030: Μια Ελλάδα με Όλους για Όλους. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων. <https://amea.gov.gr/consultation>

Yoo, H.-J., Bahn, G., Cho, I.-H., Kim, E.-K., Kim, J.-H., Min, J.-W., Lee, W.-H., Seo, J.-S., Jun, S.-S., Bong, G., Cho, S., Shin, M.-S., Kim, B.-N., Kim, J.-W., Park, S., & Laugeson, E. A. (2014). A randomized controlled trial of the Korean version of the PEERS[®] parent-assisted social skills training program for teens with ASD. *Autism Research: Official Journal of the International Society for Autism Research*, 7(1), 145–161. <https://doi.org/10.1002/aur.1354>